

Fuchs Vivien – Kutnyánszky Luca

joghallgatók (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagjai

A szuicid magatartások büntetőjogi értékelése a tradicionális és a hatályos magyar jogban

I. Az öngyilkosság fogalma

Tanulmányunkban az öngyilkosságban közreműködést, mint önálló bűncselekményt vizsgáljuk, illetve a tényállással kapcsolatban felmerülő dogmatikai kérdéseket tekintjük át. Először is azt kell megvizsgálni, mit nevezünk szuicid magatartásnak. A szakirodalom úgy tartja 3 feltétel együttes fennállása esetén beszélhetünk róla. Az első a szándékosság, vagyis az elkövető tudja, hogy cselekménye alkalmas saját életének kioltására, és ezt kívánja, vagy ebbe belenyugszik. A második feltétel a sajátkezűség, vagyis saját maga indítja el azt az okfolyamatot, ami a halálos eredmény beálltához vezet. A harmadik kritérium a cselekmény kísérleti szakaszba juttatása, ugyanis büntetőjogi relevanciája innentől van. Az előkészületi cselekmények akkor juthatnak szerephez, ha azzal az egyén valamely bűncselekményt megvalósított (pl.: lőfegyver birtoklás, kábítószer birtoklás).¹

II. Történeti bevezetés

A következőkben az öngyilkosságot, és ennek büntethetőségét érintő fontosabb történeti elemekre térünk ki. Az élet sajátkezű elvételének már az Ókorban jelentős szerepe volt. A római jog az öngyilkosságot sajátos módon értékelte, e cselekmény elkövetőjével szemben egy megdönthető vélelmet állított fel. Ha a fogvatartott, akit halálbüntetéssel és vagyonelkobzással szankcionált cselekménnyel vádoltak, öngyilkosságot követett el, úgy tekintették, hogy ezzel rossz lelkiismeretét fejezte ki (quasi-beismerő vallomást tett). A halállal a büntethetőség megszűnt, tehát a vádlott mentesült mindkét szankció alól. Ez abban az esetben lehetett jelentős, amikor a vádlott családja számára vagyonát meg akarta kímélni.² Tehát, a *ius Romanum* az öngyilkosságot nem bűncselekményként fogta fel, hanem büntethetőséget megszüntető okként. A továbbiakban a legfontosabb magyar jogforrások elemzésére térnénk ki. Régi nagy magyar királyaink – úgy, mint Szent István, Szent László, Könyves Kálmán – törvénykönyveiről

¹ *Filó Mihály*: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. ELTE Könyvkiadó, Budapest 2009. 246. o.

² *Nótári Tamás*: Az öngyilkosság kérdésköre a római büntetőjogban. In: Halálos bűn és szabad akarat (szerk. Filó Mihály). Medicina Kiadó, Budapest 2013. 109. o.
Vö.: *Filó*: Az eutanázia... 232. o.

elmondható, hogy főként a lopás, házasságtörés és gyilkosság bűncselekmények kerültek bennük értékelésre, általában igen szigorú szankciókkal. Azonban egyikben sem került említésre az öngyilkosság, mint büntetendő cselekmény, amiből arra következtethetünk, hogy abban a korban ez nem fordulhatott elő olyan gyakorisággal, hogy szankcionálni kelljen. Továbbá fontos azt is megemlíteni, hogy ezek a törvénykönyvek a kornak megfelelően egyházi értékrend és erkölcsök mentén épültek fel, ami szerint az öngyilkosság viszont főben járó bűn volt, tehát ez alapján is valószínűsíthető, hogy amennyiben ez elterjedt probléma lett volna a korban, úgy mindenképp említésre került volna a törvénykönyvekben. A Werbőczy-féle Hármaskönyv (Tripartitum) 1514-ben készült el, erősen katolikus szellemben íródott, továbbá korának legalaposabb szokásjogi gyűjteménye volt, mégsem tesz említést az öngyilkosságról, mint bűncselekményről, tehát ha elő is fordultak ilyen esetek akkoriban, akkor is elenyésző mennyiségben, hiszen továbbra sem látták a törvényalkotók szankcionálandó problémának.³

Az osztrák jog térnyerésével először a Praxis Criminalis (1656) nyilvánította önálló deliktumnak magát az öngyilkosságot, majd ezután a Josephina (1787-1790) is, amelyben büntetésként szerepelt a bűnös nevének akasztófára szögezése, továbbá egyéb erkölcsi-vallási szempontok is megtalálhatók benne, illetve sikertelen öngyilkosság elkövetése esetén lehetővé tette felügyelet elrendelését, legalább addig, amíg már nem kell további kísérletől tartani az elkövető részéről, valamint orvosi kezelés előírását is lehetővé tette. Mind az 1795., mind pedig az 1830. évi tervezet intézkedés jellegű következményeket fűz csupán az öngyilkossághoz. Az 1795. évi tervezet kimondta, hogy öngyilkosok esetében mindig vélemezni kell, hogy az elkövetés valamilyen betegség vagy megzavarodás miatt lett végrehajtva. Továbbá visszaélésnek minősítette azt a gyakorlatot, ami az öngyilkosoktól megtagadta a megszentelt földbe való temetés jogát, habár ez vallási tételeken alapult, és régóta alkalmazott „szankció” volt azokkal szemben, akik elvették saját életüket. A halottal szembeni egyedüli alkalmazható szankciónak az egyházi temetés megtagadását tartotta a tervezet, továbbá a sikertelen öngyilkosságot elkövetővel szemben a Josephina gyakorlatához hasonlóan felügyelet elrendelését tette lehetővé (bár ez a felügyelet nem volt pontosan meghatározva, még időben sem). Az 1843-as javaslat tartalmazta a kívánságra ölés, valamint az öngyilkosságban közreműködés tényállását.⁴

A Csemegi-kódex (1878. évi V. törvény) a felvilágosodás eszméjéhez csatlakozva az öngyilkosságot és annak kísérletét már nem rendelte büntetni, ellenben tartalmazta az

³ *Bató Szilvia*: Az öngyilkosság a régi magyar büntetőjog-tudományban. In: Halálós bűn és szabad akarat (szerk. Filó Mihály). Medicina Kiadó, Budapest 2013. 76. o.

⁴ *Bató* i. m. 77. o.

öngyilkosságban közreműködés tényállását. Ez a speciális tényállás két elkövetőt feltételezett, és ezek megállapodását abban, hogy egyikük végrehajtja az öngyilkosságot valamely rajtuk kívül álló esemény függvényében.⁵ Eme szükségszerű többes tettesi alakzatban, egyfajta felsőbb hatalomra bízott öngyilkosság megkísérlése vagy megvalósítása fogházbüntetést vont maga után.⁶

Két minősített esetet iktatott be a büntetőjogunkba az 1961. évi V. törvény. A magasabb büntetési tétel akkor vált kiszabhatóvá, ha az öngyilkos személy fiatalos volt vagy kóros elmeállapota a cselekmény helyes megítélésében korlátozta.⁷ Az 1978. évi IV. törvény szabályozási modelljét vette át a hatályos törvénykönyvünk, így ennek ismertetésétől eltekintենék.

III. Hatályos szabályozás

„160. § (1) Aki mást megöl, büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

„160. § (5) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.”

„162. § (1) Aki mást öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁸

A Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) miniszteri indokolása kimondja, hogy az öngyilkosság, illetve annak kísérlete nem esik a büntetőjog tényállásai közé, de az ehhez kapcsolódó felbujtás, továbbá bűnsegédi közreműködés igen.⁹ Ezt támasztja alá a Legfelsőbb Bíróság korábbi véleménye is: „A Btk. az öngyilkosságot, illetőleg ennek megkísérlését nem tekinti bűncselekménynek. Minthogy azonban az öngyilkosságot a közfelfogás elítéli és az erkölcsi normákkal is ellentétes, ennek megelőzése érdekében a Btk. 168. §-a az ehhez

⁵ Filó: Az eutanázia... 279. o.

⁶ A rajtuk kívül álló ok sokféle lehetett, így például az érmefeldobás. 1878. évi V. törvény 283. §

⁷ 1961. évi V. törvény 255. §

⁸ 2012. évi C. törvény

⁹ 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása

kapcsolódó járulékos jellegű magatartásokat – nevezetesen az erre való rábírást és az ehhez való segítségnyújtást – önálló (sui generis) bűncselekménynek nyilvánítja.”¹⁰

IV. A rábírt személy tulajdonságai

A sértett két tulajdonsága vehető figyelembe: életkor és akarati képesség. Ezek függvényében teszünk különbséget emberölés és öngyilkosságban közreműködés között.

Tizennégy év alatti passzív alany esetén a beszámítási képesség vélelmezetten hiányzik. Az ellenük elkövetett cselekmények minősítéséhez az elkövetési magatartást és az eredményt szükséges vizsgálni. Ha az aktív alany rábíró magatartást tanúsított, és a sértett meghal, a 160.§ (5) bekezdést valósítja meg, így az emberölés alapesete szerint büntethető. Ha viszont magatartása „csak” szándékerősítő, segítségnyújtó, vagy rábíró, de csak a kísérletig jut, akkor a 162.§ (2) bekezdése valósul meg. Tizennégy és tizennyolc év közötti sértett sérelmére elkövetett rábírás vagy segítségnyújtás esetén szintén ez utóbbi az irányadó rendelkezés, legyen szó akár a halál tényleges bekövetkezéséről, akár az öngyilkosság megkísérléséről. Amennyiben a passzív alany tizennyolc év feletti, úgy az öngyilkosságban közreműködés alapesete állapítható meg.¹¹

A sértett akarati képessége akkor releváns, ha ennek kinyilvánítására képtelen. A Kúria 3/2013. Büntető jogegységi határozata deklarálja, hogy az akaratnyilvánításra képtelen személy általában akarata elhatározására egyaránt az, vagyis csak rábírással valósulhat meg a cselekmény.¹² Bérces Viktor szerint ennek fő esetei: a gyermekkor, a kóros elmeállapot, és a kényszer vagy fenyegetés. (Abban az esetben, ha ezek valamelyike olyan mértékben van jelen, hogy az a beszámítási képességet kizárja). Ezek vagylagos fennállásakor az akaratnyilvánításra képtelen állapotot mindenkor meg kell állapítani. Emellett javasolja a törvényszöveg módosítását. Véleménye szerint a kódex megfogalmazása pontatlan, mivel pontosabb lenne, ha a beszámítási képességgel nem rendelkező személyeket részesíteni ilyen fokozott büntetőjogi védelemben.¹³

¹⁰ A korábbi Btk. hatálya alatt készült határozat, ezért jelöli más számmal a tényállást. Legf. Bír. Bf. II. 772/1981. sz. (BH 1983.7.)

¹¹ *Bérces Viktor*: A rábírás mint elkövetési magatartás értelmezésének kérdései részesség, illetőleg öngyilkosságban közreműködés esetén. *Jogelméleti Szemle* 2015/1. sz. 8. o.

¹² A jogegységi határozat hézagos megfogalmazás veszélyeire Belovics Ervin hívja fel a figyelmet. In: *Belovics Ervin*: Az öngyilkosság büntetőjogi értékelésének sajátosságai. *Magyar Jog* 2014/4. sz. 200. o.

¹³ *Bérces*: A rábírás... 8. o.

V. Közreműködői magatartás

A közreműködői magatartás kétféle lehet a Btk. alapján: segítségnyújtás vagy rábírás.

A segítségnyújtás a végrehajtás előtt/alatt tevőleges, aktív vagy mulasztásos, passzív cselekmény, amely könnyíti, illetve előmozdítja az öngyilkosság elkövetését. A rábírás olyan ráhatás, amely következtében az öngyilkossági szándék kialakul. A deliktumnál való egyszerű jelenléttel nem valósul meg sem a 162.§, sem a 160.§ (5) bekezdés. Ebben az esetben a segítségnyújtás elmulasztásáért válik marasztalhatóvá az egyén. Ez alól kivételt képez az a helyzet, amikor valamely személy jelenléte az öngyilkos egyénre szándékerősítőleg hat, ugyanis ebben az esetben passzív segítségnyújtás miatt válik felelősségre vonhatóvá az adott személy.¹⁴

Önálló tettesnek minősül az, aki a 162.§-t valósítja meg. Probléma a 160.§ (5) bekezdése esetén merül fel, mégpedig azon a síkon, hogy közvetett vagy közvetlen tettességet kell-e megállapítani. E kérdéskörben a szakirodalmi vélemények is megosztottak. Az egyik nézet szerint közvetett tettességről beszélhetünk, mivel a passzív alany gyermekkorú, vagy akaratnyilvánításra képtelen személy (Angyal Pál). A másik nézet azt veszi alapul, hogy közvetett tettességről csak akkor beszélhetünk, ha a tettes olyan személyt használ fel a bűncselekmény elkövetéséhez, aki gyermekkorú, kóros elmeállapotú, kényszer vagy fenyegetés alatt álló, illetve tévedésben lévő. Viszont az öngyilkosság, amelynek az elkövetéséhez felhasználják a személyt, nem bűncselekmény (Belovics Ervin¹⁵).¹⁶

Vita tárgyát képezi a részesség értelmezése is, vagyis, hogy lehet-e részese a 162.§-ban foglalt bűncselekménynek. A részességet elvetők azzal érvelnek, hogy hiányzik a tettesi alapcselekmény, amihez a részesi cselekmény járulna (Filó Mihály¹⁷). Ezen kívül, az említett szakasz részesi delictum sui generis, tehát olyan cselekmény, ami alapvetően részesi magatartás, de a törvényhozó önálló bűncselekményként rendeli büntetni (Kis-Hollán¹⁸). A részességet elismerők álláspontja szerint lehetséges a felbujtás, mint részesi cselekmény, abban az esetben, ha valaki mást bír rá arra, hogy harmadik személyt öngyilkosságra rábeszéljen, illetőleg ehhez segítséget nyújtson (Edvi Illés¹⁹).²⁰

¹⁴ *Bérces*: A rábírás... 10. o., Vö.: *Tóth Mihály – Nagy Zoltán* (szerk.): Magyar büntetőjog. Különös rész. Osiris Kiadó, Budapest 2014. 57. o.

¹⁵ *Bérces*: A rábírás... 9. o.

¹⁶ Uo.

¹⁷ *Filó*: Az eutanázia... 233. o.

¹⁸ *Kis Norbert – Hollán Miklós*: A magyar büntetőjog tankönyve. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest 2008. 63. o. In: *Belovics* i. m. 202. o., In: *Bérces*: A rábírás... 9. o.

¹⁹ *Edvi Illés Károly*: A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Második Kötet. Második teljesen átdolgozott kiadás. Révai testvérek, Budapest 1894. 411. o. In: *Belovics* i. m. 201. o., In: *Bérces*: A rábírás... 9. o.

²⁰ *Bérces*: A rábírás... 9. o.

Véleményem szerint a felbujtás lehetséges, hiszen ebben az esetben egy harmadik személy bírja rá a tettest egy bűncselekmény elkövetésére, ami az öngyilkosságban közreműködés, ami járulékosági kritériumnak ezzel eleget tesz. Hasonló a megítélésem a bűnsegédi magatartást illetően, t.i. az olyan bűnrészesi cselekményhez is járulhat, amit adott esetben elkövetési magatartásként már befejezett bűncselekményként értékel a jogalkotó.

VI. A több személyt érintő öngyilkosságok

Napjainkban egyre többször fordul elő a csoportos öngyilkosság, valamint a több ember életét követelő szuicidum. Ennek tekintetében fontosnak tartom az efajta cselekmények vizsgálatát. Vizi János véleménye alapján ezen belül négy főbb alcsoportot különíthetünk el.

1. Olyan személy kapcsolódik be az öngyilkosságba, akinek nincs „életeldobási” szándéka.

2. Az egyén olyan elkövetési módot választ, ami más személyre is kiterjed, és ezen személyek közömbösek vagy ismeretlenek számára. Ilyennek tekinthetők például a balesettel vegyes öngyilkosságok.

3. Minden érintett többé-kevésbé öngyilkossági szándékkal működik közre, általában a végrehajtásban erősítik egymást (közvetve vagy közvetlenül).

4. A szuicid elhatározás előtt vagy után emberölési szándék is kialakul. Például.: mást is megöl valamilyen cél elérése érdekében, amihez a saját halála is hozzájárul.²¹

Témánk szempontjából az első és a harmadik eset jelentős. Az első kategórián belül két szélső határt lehet meghúzni: az egyik oldalon az eutanázia, a másikon az öngyilkosságba „kergetés” áll. Ide tartoznak az ún. asszisztált öngyilkosságok is, amely fogalom alatt azokat a cselekményeket értjük, amelyek a meghalni vágyót a túlvilágra segítik, de nem kórházi keretek között.²² A harmadik alcsoportba a kölcsönös szándékerősítésre helyeződik a hangsúly. Manapság erre az internet a „legkiválóbb” fórum, ahol chatszobákon és erre a célra létrehozott weboldalakon keresztül segítik egymást az elkövetők. A média ebbe a kategóriába sorolta a tavaly nagy visszhangot kapó Kék Bálna nevű internetes játékot is, viszont ezek az állítások hatósági megerősítést nem nyertek.²³

²¹ Vizi János: A több személyt érintő öngyilkosságok néhány esete, jellemzője. In: Halálos bűn és szabad akarat (szerk. Filó Mihály). Medicina Kiadó, Budapest 2013. 299–300. o.

²² Vizi i. m. 301–302. o.

Megjegyezendő, hogy az asszisztált öngyilkosság fogalmat az eutanázia szinonimájaként is használják.

²³ A játék lényegét egy feladatsor teljesítése jelentette, amelynek legutolsó cselekménye az öngyilkosság volt.

VII. A szabályozás ideáltípusai

Filó Mihály alapvetően kétféle modellt vázol fel: az egyik bünteti a quasi-részesi magatartás, a másik alapján nincs büntetése a támogatásnak. Az előbbi modellt követi többek között az osztrák, a francia, az olasz illetve a magyar szabályozás. A büntethetőséget objektív feltételhez köti, az öngyilkosság megkísérléséhez. Utóbbi típusba tartozik például a belga, holland és a svájci büntetőtörvény. Ezek az országok azt az elvet vallják, hogy az élet feletti rendelkezési jog a szuicid magatartásra is kiterjed, így a védett jogi tárgy (az öngyilkossági szándék befolyástól mentes kialakítása) a támogatással nem sérül, ha valaki saját elhatározásából vet véget az életének, és ehhez esetleg más személy nyújt segítséget.²⁴ Svájcban a szabályozás annyira liberális, hogy különféle ápolási intézmények létesültek, amelyek az öngyilkosságot lehetővé tevő módszereket és eszközöket biztosítanak a meghalni vágyóknak. Azt viszont erősen hangsúlyozzák, hogy az öngyilkosnak minden esetben ítéloképesnek kell lennie. Abban az esetben, ha a szándék kialakításában más valaki is szerepet játszott büntetőjogi felelősségre vonásra kerül sor.²⁵

VIII. Az eutanázia és az öngyilkosságban közreműködés kapcsolata

A két fogalom szorosan kapcsolódik egymáshoz. Az aktív eutanázia az öngyilkosságban közreműködés iskolapéldája is lehetne, ám hazánkban tiltott. A passzív eutanázia a beteg életfenntartó, életmentő beavatkozások visszautasításának jogát foglalja magában, ezt az egészségügyről szóló törvény (továbbiakban: Eütv.) lehetővé teszi.²⁶ Az eljárás komplex, és egyáltalán nem a beteg életének végnapjait megkönnyítő, sokkal inkább azt még plusz terhekkel súlyosító. Emellett maga az egészségügyi személy tevékenysége tényállásszerű is lehet, ennek ellenére mégis büntetlen marad. Azt mondhatjuk tehát, hogy a passzív eutanázia szabályozásakor a jogalkotó áttöri egy megadott szintig az emberi élet elvételének általános tilalmát. Ugyanis a 23. §-ban a törvény a „megszüntetés” szófordulattal él a beavatkozásra nézve, amelynek értelmezése nem teljesen egyértelmű. A megszüntetés, mint tevékenység inkább aktív, mintsem passzív magatartást feltételez, amely már megfeleltethető a Btk. 162. §-ában foglalt tényállásnak. Épp ez miatt tesz Filó Mihály javaslatot a törvényszöveg módosítására, ez a feladat azonban még várat magára.²⁷

²⁴ *Filó Mihály*: Az asszisztált öngyilkosság és az életvégi döntések Európában – tettesség, részesség, önrendelkezés. Állam- és Jogtudomány 2016/4. sz. 122–123. o.

²⁵ *Filó Mihály*: Az öngyilkosságban közreműködés és a részesség tana. In: Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécs 2011. 201. o.

²⁶ 1997. évi CLIV. tv. (Eütv.) 20. § (3)

²⁷ *Filó*: Az öngyilkosságban... 132. o.

IX. Összegzés

Az öngyilkosságban közreműködés büntetésének hatályos deklarációja a mai napig megosztottá teszi a büntetőjogi felfogást. Számos szerző hívja fel a figyelmet a hatályos Btk. ide vonatkozó passzusainak félreértésekre okot adható mivoltára. Így, ahogy a fentiekben is kifejtettük indokoltta válhat a jelenlegi törvény félreértésmentes szövegezésű módosítása. Abban a kardinális kérdésben is megoszlanak a vélemények, hogy tettesi vagy részesi cselekményként értékelhetjük-e. Ez a furcsa kettősség teszi a deliktumot igazán különlegessé és érdekessé. Amit biztosan leszögezhetünk az az, hogy jelen állás szerint a jogalkotó nem engedi meg más személy számára az élet megszakítására való rábírást, sem az ehhez történő segítségnyújtást.